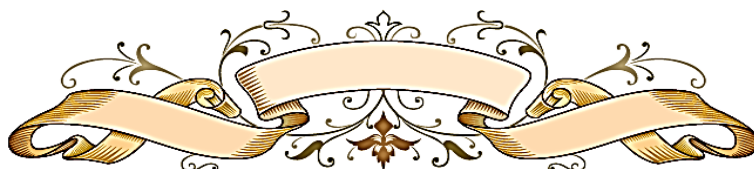

ביאור שבע ברכות

מזכרת משמחת שבע ברכות

של

צבי וחיה לשינסקי

'שבת שירה' תשע"ו

ביאור שבע ברכות

מזכרת משמחת שבע ברכות

של

צבי וחיה לשינסקי

'שבת שירה' תשע"ו

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי
הַגֶּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֹׂהֵב לֶכְבוֹדוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת-
הָאָדָם בְּצִלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דְמוּת תְּבִנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ
מִמֶּנּוּ בְנִין עַד־יָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, יוֹצֵר הָאָדָם:

שׁוֹשֵׁ תְּשִׁישׁ וְתַגִּיל הָעֶקְרָה בְּקִבוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ
בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבְנֵיהָ:

שִׂמַּח תְּשַׂמַּח רַעִים הָאֲהוּבִים בְּשִׂמְחָה יִצִּירָךְ בְּגוֹן עֵדֶן
מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְשַׂמַּח חֲתָן וּכְלָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא
שָׁשׂוֹן וְשִׂמְחָה, חֲתָן וּכְלָה, גִּילָה רָנָה דִּיצָה וְחִדּוּה, אֲהָבָה
וְאַחֻוָה, וְשָׁלוֹם וִרְעוּת, מִהֲרָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה
וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַּיִם, קוֹל שָׁשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל כְּלָה, קוֹל
מִצְחָלוֹת חֲתָנִים מִחֻפָּתָם, וְנִעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם, בָּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה, מְשַׂמַּח הַחֲתָן עִם הַכְּלָה

ביאור ה'שבע ברכות'

ביאור הברכות

ברכת 'שהכל ברא לכבודו'

עניינה וטעם תקנתה

ברש"י^א כתב 'ברכה זו לאסיפת העם הנאספים^ב שם לגמול חסד, זכר לחסדי המקום שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושבין ונתעסק בו, ואסיפה זו כבוד המקום היא, ולכך נתקנה ברכה זו'.^ג
ובמאירי^ד פי' שכיון שהזיווג בא לפרות ולרבות ולקיים היישוב כאמרו 'לא תהו בראה'^ה, וזהו כבודו של מקום, שעל ידי בריותיו כבודו מתפרסם, כדכתיב 'כל הנקרא בשמי ולכבודי וגו'', לפיכך מברך כעת ברכה זו.
ובאחרונים הוסיפו^ו שכיון שאין בכל הברואים מי שיכיר בכבודו יתברך רק האדם [והם עם ישראל], והוא תכלית הבריאה שנבראה בשבילו, ובו נשלם

^א כתובות (ח.).

^ב האדמו"ר מהרי"ד מבעלזא ביאר ד'נאספים' הכוונה לנשמות מלמעלה שבאים להשתתף בשמחת צאצאיהם [כמבואר בזוהר פ' פנחס] והוא מלשון (בראשית מט, כט) 'הנני נאסף אל עמי', לשון הסתלקות ומיתה. ולכבודם התקינו ברכה זו שהכל ברא לכבודו (קונטרס תפארת אליעזר. שו"ת חלקת יעקב פג ד"ה במדינתנו).

^ג וברש"י שם הוסיף 'ומשעת אסיפה היא ראויה לברך, אלא מכיון שיש ברכה על הכוס הזקיקה לסדרה עליו'. ובשטמ"ק שם כתב עוד דהא דאין מברכין אותה בבית האירוסין אע"ג דהתם נמי נאספים העם, דלא עבדינן האי ברכה אלא באסיפת שמחה ואכתי לא הויא השמחה עד שעת הנישואין. ומבואר בזה שדוקא אסיפת העם שבאה להגדיל שמחת חתן וכלה, שיש בה זכר לחסדי המקום שגם טרח בנישואי אדה"ר שנעשה לו שושבין להגדיל שמחתו, וכיון שיש בזה כבוד המקום מברכים על כבודו יתברך שברא העולם לכבודו.

^ד כתובות (ח.). וכע"ז כתב באבודרהם (ברכת נישואין) בשם הרמ"ה. וכ"כ בשטמ"ק כתובות שם. ובהעיסור [שער ב ברכת חתנים דף סד טור ג].

^ה ישעיה מה, יח.

^ו ישעיה (מג, ז). ובסידור התפילה לרוקח [ברכת נישואין עמ' תשלה] כתב עפ"ז: 'שהכל ברא לכבודו': ט' תיבות, נגד ח' תיבות בפסוק 'כל הנקרא בשמי', וביחד עם הקריאה הרי ט'.

^ז בית יעקב והפלאה כתובות שם.

ביאור ה'שבע ברכות'

הבריאה, כמו שאמרו חז"ל^ח ש'אדם אחור למעשה בראשית', והאדם אינו נשלם אלא כשנזדוגה לו בת זוגו, נמצא שכשנשא האדם את חוה נשלמה הבריאה בשלימות. ומש"ה בבוא זמן הנישואין שהוא קיום מין האדם, ועי"ז יהיה ניכר כבודו מכל הברואים שברא ה', לזה מברכין על הבריאה שהכל ברא לכבודו.

מטבע הברכה

הטעם שאינה מסיימת בברוך כתב רש"י^ט: דלפי שאינה משאר סדר הברכות, וכולה הודאה אחת לא חתמו בה בברוך, מידי דהוה אברכת פירות ומצוות.

ברכת 'יוצר האדם'

עניינה וטעם תקנתה

פרש"ל^י שברכת 'יוצר האדם' תיקנוה ליצירה ראשונה של אדם הראשון קודם יצירת הנקבה^י, ומתוך שאנו מברכין על יצירה השניה, תקנו אף על הראשונה שהיא עיקר ותחילתו^{יב}.

^ח מדרש תהלים קלט.

^ט שם. וכע"ז כתב באבודרהם שם: 'וברכות ראשונות הם מטבע קצר, ולפיכך פותחות בברוך ואין חותמות בברוך כמו ברכת הפירות וברכת המצות'.
^י שם.

^{יא} בסידור תפילה לרוקח (שם) כתב שבברכת 'יוצר האדם' ישנם ח' תיבות, כנגד ח' תיבות שבפסוק 'וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה'.

^{יב} לכאורה קשה לפי מה שכתב הב"ח (או"ח סי' מו) דאין מברכין 'שעשני ישראל', כיון ש'נח לאדם שלא נברא' (עירובין יג:), כיצד מברכין 'יוצר האדם'.
ועוד קשה למה הנוסח 'יוצר האדם' ולא 'יוצר אדם', הלוא כתבו תוס' ביבמות (סא, א ד"ה ואין) ש'אדם' היינו דוקא ישראל, אבל 'האדם' היינו גם כן עובדי כוכבים, וכיצד ניתן לומר שאנו מברכים גם על בריאת עובדי כוכבים [ספר החיים להגר"ש קלוגר (סימן מו, ד), עיי"ש מה שהאריך בזה].

ויש שתירצו דמה שאמרו 'נח לו לאדם שלא נברא', היינו דוקא בבריאה ראשונה, כיון שקודם שנברא היתה הנפש במקום קדוש והיתה נהנית מזיו השכינה, ותכלית הבריאה כדי שלא תקבל נהמא דכיסופא, ובביאתה לעולם קרוב הדבר להפסד, אבל

ביאור ה'שבע ברכות'

ובמדרש^{יג} איתא: שאחר הברכה הראשונה שהיא על הבריאה מברכים 'יוצר האדם', כי אחר יצירת כל הבריות יצר את האדם. וכתבו הראשונים^{יד} שג' ברכות הראשונות הם על דרך הפסוק 'כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו': 'בראתיו' - 'שהכל ברא לכבודו', 'יצרתיו' - 'יוצר האדם', 'אף עשיתיו' - 'אשר יצר את האדם'^{טו}. ובמהרש"א^{טז} ביאר שלפי שיש בהויית האדם שינוי משאר בע"ח, במה שהאדם נברא בגוף ונשמה, וכן שהנקבה נעשית [בבריאת העולם] מאדם בשונה מיצירת בע"ח. כנגד זה אמרו בהויית האדם ג' לשונות אלו: א. 'בריאה'. שנאמר 'ויברא אלהים את האדם בצלם אלהים וגו' והיא בריאת הנשמה, והיא ברכת 'שהכל ברא לכבודו'. ב. 'יצירה'. שנאמר 'וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה' והיא יצירת הגוף. והיא ברכת 'יוצר האדם'. ג. 'עשייה'. שנאמר 'ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח וגו', והיא ברכת 'אשר יצר'.

מטבע הברכה

ברכה זו פותחת בברוך אע"פ שהיא סמוכה לחברתה [שהכל ברא לכבודו]

מאחר שחטא בגלגולו הראשון ומתגלגל שוב, בזה ודאי טוב לו שנברא כדי שיתקן את אשר פגם בתחילה. ולכך מברכים 'יוצר האדם' מלשון עבר 'היה אדם', כלומר שיוצר אדם שכבר היה פעם אדם, ועל כך בודאי ראוי לברך (פי' 'מעשה ידי יוצר' על הגדה של פסח).

ובהגהות האמרי אמת על פרדס יוסף (וישלח) תירץ על פי מה שכתב במהרש"א (שם) דנוח לאדם שלא נברא כיון שקרוב האדם שיכשל בעבירות שמנין העבירות גדול ממנין המצוות, אבל לצדיק נח שנברא, ואולם לחתן ביום חופתו מוחלין לו על כל עוונותיו ואם כן דומה לצדיק, ושפיר יש לברך על יצירתו.

ובשפת אמת תירץ דאחרי שברכנו שהכל ברא לכבודו, שפיר יש לברך יוצר האדם, דאמנם לאדם עצמו הרי טוב לו שלא נברא, אולם משום כבוד שמים עדיף שנברא.

^{יג} שכל טוב (פ' חיי שרה פכ"ד).

^{יד} רמ"ה עיטור (שם) ושטמ"ק (כתובות ח.).

^{טו} ויבואר בטוב טעם ע"פ דברי האבודרהם [להלן] שע"י שלקח ממנו הצלע לבנית האישה נשתנה עשייתו.

^{טז} חידושי אגדות (כתובות ח.).

ביאור ה'שבע ברכות'

שבה פתח כבר בברוך, ונאמרו בזה ב' טעמים: א. רש"י פירש שברכת 'שהכל ברא לכבודו' וברכת 'יוצר האדם' אינם מן הסדר, שהרי אינם מעניין הזיווג, ולכך פותחים בברוך^{י'} כיון שאינם קשורים זה לזה. ב. בתוס'^{יח} כתבו דכיון דקצרות הן אם לא היה פותח בברוך היה נראה הכל ברכה אחת. ג. הר"ח^{יט} פירש שברכת 'יוצר האדם' פותחת בברוך כיון שיש שלא היו אומרים אותה כלל כמו שאמרו בגמ' שם. ד. בבעל העיטור כתב בשם רב האי גאון שגדר 'ברכה הסמוכה לחברתה' היא רק כשחברתה יש לה פתיחה וחתימה, אבל יש בה פתיחה ולא חתימה, א"נ חתימה ולא פתיחה, פותחת בברוך.

ברכת 'אשר יצר'

עניינה וטעם תקנתה

ברכה זו כנגד יצירת שניהם האדם וחווה, ומתחיל ביצירת האדם ['אשר יצר את האדם'], היינו אדה"ר שבראו בצלם ודמות ותבנית, ואח"כ מוסיף יצירת אשתו ['והתקין לו ממנו בניין עדי עד'], ומסיים 'יוצר האדם', כי שניהם משלימים זה את זה וביחד נקראים 'אדם'^כ.

מטבע הברכה

הטעם שפותחת בברוך: א. רש"י ביאר שממנה ואילך מתחיל סדר ענין הזיווג שהוא עיקר ברכות אלו, ולפיכך פותח וחותרם בה בברוך. ב. בתוס' ביארו שאם ברכת 'אשר יצר' לא היתה פותחת בברוך היה נראה שהיא המשך של ברכת 'יוצר האדם' מ'ברוך יוצר האדם אשר יצר'^{כא}.

^{י'} אע"פ שהן ברכה הסמוכה לחברתה: דהיינו ברכת 'שהכל' שהיא סמוכה לברכת היין, וברכת 'יוצר' שסמוכה ל'שהכל'.

^{יח} כתובות (ח. ד"ה שהכל), וכ"כ הרמב"ן.

^{יט} הובא בתוס' שם.

^כ כמו דאיתא בזוהר (פ' ויקרא) דהאיש לבדו נקרא 'פלג גופא'. ועי' שטמ"ק (כתובות שם) שמצינו לשון 'אדם' על אשה, דכתיב 'וכל נפש אדם אשר לא ידעו משכב זכר' וגו'.

^{כא} משא"כ ברכת 'שוש תשיש' שהיא אחר ברכה ארוכה, אי"צ לפתוח בברוך, תוס'.

ביאור ה'שבע ברכות'

ביאור הברכה

'בצלמו': בצלם אלוקים^{כב}. 'בצלם דמות תבניתו': כלומר שממשיך ומבאר 'בצלמו' הכוונה בצלם דמות הבורא יתברך, כך היא 'תבניתו' של האדם^{כג}. ויש בזה כמה בחינות: א. שיהא חמור נטילת נפשו של האדם, כמו שדרשו חז"ל^{כד} מהפסוק 'כי קללת אלהים תלוי' [סדור התפילה לר"י בר יקר]. ב. שנתן לו ממשלה, מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע [ארחות חיים]^{כה}. ג. שהוא מהלך בקומה זקופה^{כו}.

'והתקין לו': לאדה"ר, ולכל הדורות^{כז}. 'ממנו': מצלעו. 'בנין': היינו חוה שנקראת בנין^{כח}. 'עדי עד': שע"י שניהם מתקיים מין האדם^{כט}. וביאר הפרישה^ל שע"י שהתקין 'ממנו' מגופו, יהא מושל עליה בטבע, ויהיה טבע זה קיים לעולם, וזהו 'בנין עדי עד'^{לא}. ומסיים 'בא"י יוצר האדם': כי

^{כב} כדכתיב 'בצלם אלוקים ברא אותו', וביאר הריטב"א שלגבי הקב"ה שייך לשון 'צלם' שהוא לשון על צורה בלא גוף. ובסדור הרוקח (שם) כתב 'הוא פרצוף כפני אדם שבכסא'.

^{כג} וביאר הריטב"א 'ועל האדם שהוא גוף אומר תבנית, שאינו נאמר לעולם אלא על דבר שאינו רוחני, כדכתיב 'תבנית כל רומש באדמה'.

^{כד} סנהדרין (מו.).

^{כה} ארחות חיים שם.

^{כו} סידור הרוקח שם.

^{כז} 'תקנה עשה לו, אם זכה עזר ואם לו זכה כנגדו, ואינה תקנה אלא קלקלה'. ר"י בר יקר שם.

^{כח} ע"י ברכות (סא.) שבנאה הקב"ה לחוה כאוצר וכו'.

^{כט} אבודרהם.

ועי' ארחות חיים שפירש 'והתקין לו': נפש השכלית. 'בנין עדי עד': שעומדת לעד בקיומה שלא תכלה.

^ל פרישה (טור אה"ע סב, ג.).

^{לא} הנה אמרו חז"ל (ברכות סא. עירובין יח.) 'בתחילה עלה במחשבה לבראות ב' ולבסוף לא נברא אלא אחד', וביאר הרשב"א (בתשובה א, ס.) הובא ברבינו בחיי בראשית ב, יח) שהכוונה בזה שבאמת כבר מתחילה עלה על דעתו לבראותם בנפרד, אלא שכדי שיהיו שונים מבע"ח שהחיבור בהם הוא ע"ד המקרה, ורצה הקב"ה שיהא דביקות אמיתית לכך ברא את האדם וממנו נבראה האשה, וזהו שאמר הכתוב

ביאור ה'שבע ברכות'

שניהם משלימים זה את זה וביחד נקראים 'אדם' לב.

ברכת 'שוש תשיש'

עניינה וטעם תקנתה

ברכה זו נתקנה משום שאנו צריכים להעלות את זכרון ירושלים על ראש שמחתנו, כדכתיב^{לב} 'תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'^{לד}. וילפינן מדכתיב 'על ראש שמחתי' שצריך להקדים ברכה זו לברכת 'שמח תשמח'^{לה}. עוד טעם שנתקנה ברכה זו, מפני ששמחת ירושלים העתידה נמשלה לזיווג חתן וכלה, שנאמר 'ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך'^{לו}.

'עצם מעצמי ובשר מבשרי' וכו', על כן יעזב איש את אביו ואת אמו' וכו', היינו שלכך נבראת עצם מעצמיו להיות הדבקות בהם אמת.

ובחת"ס כתב (חידושי כתובות שם) ביאר שמה שבראו הקב"ה לאדם יחידי, אע"פ שכבר עלה במחשבה לבראו שנים, הוא לכבוד האדם וחיבתו כדי שיהא ממש בצלם אלקים שאין הזיווג נפרד ממנו, ורק אח"כ התקין לו ממנו בנין עדי עד ר"ל בנין המקיים המין עדי עד, וזהו מה שאמרו באבות (ג,יד) 'חביב אדם שנברא בצלם אלקים, חבה יתירה נודעת לו', היינו שהקב"ה שינה מחשבתו משום חיבתו.

^{לב} כמו שאיתא בזוהר (פ' ויקרא) דהאיש לבדו נקרא 'פלג גופא'. ועי' שטמ"ק (כתובות שם) שמצינו לשון 'אדם' על אשה, דכתיב 'וכל נפש אדם אשר לא ידעו משכב זכר' וגו'.

^{לג} תהלים (קלז,ו).

וכתב ההפלאה (כתובות שם) שמפסוק זה נלמד שצריך זכירה במחשבה ובדיבור, כמו שאמרו במגילה (ריש פ"ב) גבי זכירת מחיית עמלק, 'זכור בפה, יכול בלב ת"ל לא תשכח, הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור, בפה'. והכא נמי 'אם אשכחך בלב, אם לא אזכרכי' בפה.

^{לד} רש"י כתובות שם.

^{לה} מאירי (כתובות שם).

^{לו} אבודרהם ומאירי שם.

ובבית יעקב (כתובות שם) הוסיף שברכה זו ג"כ יש בה השלמה לברכת 'שהכל ברא לכבודו', שכבוד השם יתברך יהא ניכר רק בהיות ירושלים על תלה, לזאת אנו מבקשים על בנין ירושלים למען יגדל כבוד השם ויושלם כוונת הבריאה שיהא כבוד

ביאור ה'שבע ברכות'

מטבע הברכה

ברכה זו אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לחברתה^{לז}.

ביאור הברכה

'שוש תשיש ותגל':^{לח} תשמח ותעלוז. 'העקרה': היינו ירושלים השוממה שנעקרו בניה ממנה^{לט}. 'בקבוץ בניה לתוכה בשמחה': כשיתאספו בני ירושלים הגולים, ויתכנסו בתוכה מתוך שמחה. 'משמח ציון בבניה': משמח את ירושלים על ידי שמחזיר את בניה לתוכה^מ.

להשם יתברך.

^{לז} רש"י שם.

^{לח} בחת"ס (כתובות ח.) הקשה בנוסח ברכה זו: א. מדוע מתחיל בלשון 'ששון' ומסיים בלשון 'שמחה' [בקבוץ בניה בשמחה]. ב. מדוע גבי ירושלים אמר 'שוש תשיש', וגבי שמחת חתן וכלה אומר 'שמח תשמח'. ותירץ דלשון 'ששון' שייך יותר בשמחה רוחנית, ולשון 'שמחה' בגופנית, [ולכן דרשו חז"ל 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר': שמחה זו 'יום טוב' דכתי' 'ושמחת בחגך' והיינו שמחת הגוף באכילה ושתי' וכסות נקיה. ואילו 'ששון' זה 'מילה' דכתיב 'שש אנכי על אמרתך', שהוא שמחה רוחנית].

וביאר דהנה מבואר בשל"ה על הפסוק (שה"ש ז, ז) 'מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים' שכשהוא מראה אהבת ה' בתענוגים דהיינו מתוך שמחה גופנית, זה המשובח ביותר. ומעתה בחתן וכלה נאמר בהם 'שמח תשמח' היינו שמחה גופנית, ואילו לגבי ירושלים אמר 'שוש תשיש' היינו שמחה רוחנית, שתשיש 'בקבוץ בניה לתוכה בשמחה' שתוך כדי שמחה גופנית יגיעו למצב של אהבת ה' בתענוגים.^{לט} סידור הרוקח (שם).

^מ כדאמרינן בתנחומא 'במה עתיד הקדוש ברוך הוא לנחמה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה', אבודרהם (שחרית של שבת).

מה שהתחיל בלשון של 'ששון' [שוש] ו'גילה' [ותגל], וסיים בלשון 'שמחה' [משמח ציון]: ביאר בשו"ת מגן שאול (תשובה ד) ע"פ מה שידוע מהגר"א שלשון 'ששון' הוא כשנגמר הדבר לטובה, ולשון 'שמחה' הוא תחילת הדבר, ולשון 'גילה' מבואר במלבי"ם (ישעיה ט, ב) הוא התחדשות של שמחה, ולפי"ז ביאר, שבתחילה 'שוש תשיש ותגל': על העתיד שאז יהיה בחינת 'ששון' בגמר טוב, וגם יהא בבחינת 'גילה' ע"י שבכל שעה יתחדשו אז ניסים ונפלאות. אמנם כעת אינו אלא בגדר 'שמחה' ע"י תקווה לביאת המשיח, לכן מסיים 'משמח ציון בבניה' לשון הווה. [יש להוסיף ע"פ מה שאמרו בברכות (י.) עה"פ (ישעי' נד, א) 'רני עקרה לא ילדה',

ביאור ה'שבע ברכות'

ברכת 'שמח תשמח'

עניינה וטעם תקנתה

יש כאן ברכה ותפילה לה', שהחתן והכלה יצליחו בשמחה וטוב לב כל ימי חייהם^{מא}, ויתענגו בעולם הזה כמו שהיה אדם מתענג בגן עדן^{מב}, שכל מה שיכולין לברך ולשמח החתן והכלה עושין, שכל המברכו ומשמחו זוכה לחמשה קולות^{מג}.

מטבע הברכה

ברכה זו אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לחברתה^{מד}.

ביאור הברכה

'שמח תשמח רעים האהובים'^{מה}: שמח את החתן והכלה שהם רעים

שודאי יש לה בנים אלא שלא ילדה בנים לגיהנום כמו מלכות אדום. וא"כ משמח ציון בבניה שאינם הולכים לגיהנום].

^{מא} רש"י שם.

^{מב} רבינו יהונתן על הרי"ף כתובות שם.

והמגן שאול (שם) הוסיף בזה שיהא אצלם 'כשמחך יצירך בגן עדן מקדם' שלא היה מלבדם עוד איש ואשה, ולא היה דעתם על אחרים.

^{מג} מדרש שכל טוב (פ' חיי שרה).

ואע"ג שאין שמחה לפני המקום ואסור לכל אדם למלא שחוק פיו, וגם בשמחת חתן וכלה אמר והשבתי וגו' מחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה וגו' שהם ארבע קולות, אעפ"כ אנו מבקשין ממנו יתעלה ב"ה שבשביל שמחת החתן והכלה ישמח את רעים האהובים שהם השושבינים שישמחו החתן והכלה, כמו ששמחת יצירך שהיית שושבינו וכו', ומסיים בא"י 'משמח חתן וכלה' כי שמחה אחרת ליכא בגלות ואסורה לכל אדם. מהרש"א (כתובות שם).

^{מד} רש"י שם.

^{מה} בטעם כפילות הלשון 'שמח תשמח' כידוע יש בכפילות לשון משום חיזוק הענין כמו שדרשו בב"מ (לא). ואפילו מאה פעמים.

ואפשר לבאר ע"פ מש"כ בספר אבודרהם (הלכות מילה) שבנישואין מברכים 'שהשמחה במעונו', לפי שהוא יתברך שימח אצל אדם וחוה בכבודו ובעצמו כמו שאמרו שנעשה שושבין להם, [וכע"ז במילה לולי טעם 'צערא דינוקא' היו מברכים 'שהשמחה במעונו', כיון שג"כ הקב"ה היה שותף בזה במילת אברהם אע"ה], וא"כ

ביאור ה'שבע ברכות'

האוהבים זה את זה [שלא תהא אהבתם תלויה בדבר^מ]. 'כשמחך יצירך': כמו ששמחת את אדם הראשון [במה שהביא לו את חוה^{מז}] יציר כפיך. 'בגן עדן מקדם': בגן אשר במזרחו של עדן^{מח}. וי"מ בגן עדן מקדם שקדמה בריאתו לבריאת העולם^{מט} 'משמח חתן וכלה': שה' ישמח את החתן והכלה הללו בסיפוק צרכיהם^{נא}.

י"ל שאנו מבקשים מהקב"ה שישמח חתן וכלה כבימי קדם ע"י שישתתף בכבודו ובעצמו בשמחה ואז תהא השמחה מושלמת, ולכך כופלים 'שמח תשמח'.
^{מו} כן ביאר בילקוט הגרשוני (כתובות ח.) שלא תהיה אהבתם אהבה תלויה בדבר, כגון הנושא אשה לשם ממון וכיוצ"ב, אלא תהיה אהבתם אהבה שאינה תלויה בדבר כמו שהיה אצל אדה"ר וחוה שהיתה מחמת שזוגם ה' יתברך יחד.
^{מז} סדור הרוקח.

^{מח} כדכתיב 'ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם'.
^{מט} סידור הרוקח.

^נ הטעם שמסיימים בברכה האחרונה 'משמח חתן עם הכלה', וכאן מסיימים 'חתן וכלה', ביאר רש"י (שם): לפי ששמחת ברכה הראשונה לא בשמחת חתונה מיירי שהרי תפלה היא שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, לפיכך אין לחתום בה 'משמח חתן עם הכלה' דמשמע איש באשתו, [שמלת 'עם' מורה על דיבוק, כמו שמחת איש עם אשתו בהיותם לבשר אחד (אורחות חיים)] אלא ברוך ה' שמשמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב. ואילו באחרונה שמשבח להקב"ה שברא חתונת דיבוק איש באשה על ידי שמחה וחדווה, לפיכך יש לחתום בה 'משמח חתן עם הכלה' שהוא לשון שמחת איש באשה.

ובאבודרהם הוסיף וביאר: מפני שברכה ראשונה היא דרך בקשה וצריך לבקש רחמים על שניהם ואם היה חותם משמח חתן עם הכלה לא היה במשמע שמחה אלא לחתן בלבד שישמח בכלה אבל אינו משמע לשמח הכלה עם החתן, אבל בברכה השניה שהיא דרך שבח והודאה על שמחת הזיווג חותם 'משמח חתן עם הכלה' שמשמע החתן לבדו שישמח על עסקי הכלה שכן אין כתיב 'ומשוש חתן עם הכלה' אלא 'ומשוש חתן על כלה' (ישעיה סב, ה), ועוד מפני שהבתולה יש לה צער בתולים.

^{נא} רש"י שם. [עי' רוקח דקאי על מה שאמרו בפרקי דרבי אליעזר (פי"א) שהיו המלאכים מתופפים בתופים וכו', ואמר הקב"ה באו ונגמול חסד לאדם ולעזרו, והיו מלאכי השרת מהלכין לפניו כמו ריעים המשמשים את החופות וכו'].

ביאור ה'שבע ברכות'

ברכת 'אשר ברא'

עניינה וטעם תקנתה

ברש"י ביאר שברכה זו היא שבה שמשבח להקב"ה שברא חתונת דיבוק איש באשה על ידי שמחה וחדוה, ולפיכך יש לחתום משמח חתן עם הכלה שהוא לשון שמחת איש באשה^{נב}.

בברכה זו נאמרו עשרה לשונות של שמחה 'ששון, שמחה, גילה, רינה, דיצה, חדוה, אהבה, אחוה, שלום, רעות' שנבראו לצורך שמחת החתן והכלה^{נד}. וברמב"ן^{נז} משמע שגם החתן והכלה הם לשונות של שמחה, שעל כולם אנו מודים שנבראו בעולם.

מטבע הברכה

הטעם שפותחת בברוך [אע"פ שהיא סמוכה לזאת שלפניה] כתבו הראשונים^{נה} מפני שפעמים היא נאמרה יחידית כשאין שם פנים חדשות, לפיכך אינה נקראת 'סמוכה', והוצרכה לפתוח בברוך ולסיים בברוך.

ביאור הברכה

'אשר ברא ששון ושמחה': מברך לקב"ה שברא בעולמו ששון ושמחה^{נו} ואמנם לשון בריאה שייך בחתן וכלה, ואגב זה אמר לשון בריאה בששון

^{נב} ובבית יעקב (כתובות שם) הוסיף: שמברכין אותה על הנאת השמחה שיש לאדם כמו שתקנו ברכה על כל הנאה שיש לאדם דאסור ליהנות בלא ברכה, ומבקשים שתהא שמחתינו בירושלים, ואף שכבר בקשו זאת בברכת 'ששון תשיש', מ"מ כיון שלפעמים מברכין אותה לבדה בכל יום מימי השמחה כשאין שם פנים חדשות חוזרים על בקשה זו. וכ"כ במנורת המאור (סימן קעג) שברכה זו כוללת כמה ענינים מהברכות הקודמות: בריאת השמחה, ויצירת הזיווג, וזכר ירושלים, כיון שפעמים שמברכים אותה לבדה, ועל כן נתקנה כברכה כללית.

^{נג} ובכד הקמח שהם כנגד עשרה מאמרות שנברא העולם.

^{נד} ברמב"ן [חידושי הרמב"ן בסוף בדרשה לחתונה] כתב שיש בברכה זו י"ב לשונות של שמחה, 'שהם כולן מדות נבראות מחכימות לדעת הבריות המזדווגות ומשפיעות להם שמחה לשמח עצמם'. ולפ"ז גם החתן וכלה הם ענין של שמחה.

^{נז} רשב"א (כתובות שם). ר"ן פסחים קיא. שטמ"ק בכתובות שם. אבודרהם.

^{נו} סידור הרוקח.

ביאור ה'שבע ברכות'

ושמחה^{נז}. 'ששון ושמחה': א. במלבי"ם^{נח} ביאר שלשון 'ששון' הוא שמחה חיצונית ואילו 'שמחה' היא שמחה פנימית, וזהו שאנו אומרים ששון ואחר כך שמחה שעל ידי הששון החיצונית יגיעו לשמחה הפנימית. ב. הגר"א^{נט} ביאר שלשון 'ששון' הוא גמר ותכלית הענין, ואילו 'שמחה' הוא בתחילת הענין שהולך למצוא חפץ בשמחה, [כמו שאומרים בתפילה בשבת 'שמחים בצאתם וששים בבואם']^ס. ג. החפץ חיים^{סא} כתב בשם הגר"א שלשון 'ששון' הוא דבר שמגודל השמחה נולד לו תוגה. והמשיל הדבר למי שמוצא שלל רב במלחמה שידוע שלא יוכל לאסוף את כל השלל ומחמת כן יש לו תוגה, ושמחה היא ללא תוגה. ד. בישועות מלכו^{סב} כתב שלשון 'שמחה' משמעו שאדם שמח בדבר שלא היה לו מעולם. ואילו 'ששון' משמעו שאדם שמח בדבר שהיה לו ונאבד ממנו וקיבל אותו בחזרה^{סג}, וביאר שלכך אנו אומרים 'אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה', כי

^{נז} אבודרהם.

ובאמרי אמת כתב דנקט בהם לשון בריאה ללמדנו שכל התענוגים והשמחות שיש בעולם איננו דבר טבעי, רק שכך ברא השי"ת שיהי' מזה תענוג ושמחה. וכע"ז^{נח} הובא בספר מחשבת זקנים בשם הרב שך זצ"ל, שבא ללמדנו שכשיש לאדם שמחה הוא צריך לדעת שהקב"ה נתן לו זאת, וכשם שהאוויר הוא בריאה כך ששון ושמחה הם בריאה, ודבר זה נצרך מאוד לדעת שהוא מיסודות האמונה, וחיוב האמונה הוא כפי שהתורה דורשת וכפי שבני תורה צריכים לחיות עם הכרה שאין דבר בעולם מלבדו, אין ראובן ואין שמעון אין חתן ואין כלה, יש רק 'אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה'.

^{נח} ישעיהו (לה, א).

וברוקח משמע לכאורה להיפך שכתב 'ששון' [דכתיב] ושש לבכם (ישעיה סו, יד), ושמחה שאדם משמח ומראה שמחת לבו.

^{נט} אדרת אליהו (איוב ג. אסתר ח, טז).

^ס וצ"ע דא"כ היה צריך להזכיר כאן קודם שמחה שהיא התחלת הענין, ואח"כ ששון [ואולי הכוונה שהקב"ה ברא 'ששון' שהוא התכלית הענין, וגם 'שמחה' שע"י באים לכך].

^{סא} בספרו שם עולם (א, יט).

^{סב} הגאון מקוטנא בליקוטי תורה.

^{סג} וזהו שאמרו במגילה (טז:) 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב', זה מילה. כי

ביאור ה'שבע ברכות'

אצל החתן שמצא אבידתו הוא 'ששון', ולכלה הוא 'שמחה'.
'חתן וכלה'^{סז} 'גילה': היא שמחה המתחדשת^{סח}. 'רנה': היא השמעת קול^{סו}.
'דיצה': ששמח מאד^{סז}. 'חדווה': שמשמח אחרים^{סח}. 'אהבה ואחוה שלום וריעות': שמתחברים יחד^{סט}. 'מהרה ה' אלוקינו ישמע בהרי יהודה'^ע: לפי שמחמת שהזיווג מקרב הגאולה שמכלה הנשמות שבגוף, לפיכך הזכיר כאן בקשה זו^{עא}. 'ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מזהלות חתנים'^{עב} מחופתם^{עג} ונערים^{עד} ממשחה נגינתם': היינו

איתא באבות דר"נ [פ"ב] דאדה"ר נברא מהול, ורק לאחר שחטא נמשכה ערלתו, נמצא שמחת המילה שמקבלין חזרה מה שנטלה מאדה"ר.

^{סז} 'חתן': בספר השרשים להרד"ק (ערך חתן) כתב 'כי עיקר מילת חתן הוא התחדשות שמחה, וכמו שתתחדש השמחה ביום החופה כן בברית הוא התחדשות של שמחה, ולכך אמרה ציפורה כי חתן דמים אתה לי'. 'כלה': משורש כליון תשוקה וחמדה, כמו נכספה וגם כלתה נפשי וגו', (תהלים פד, ג) שאשה משתוקקת לבעלה.

^{סח} במלבי"ם (בישעיה ט, ב) מבואר שלשון 'גילה' הוא שמחה המתחדשת.

^{סו} כדכתיב (מלכים א כב, לו) 'ותעבור הרנה במחנה'.

^{סז} סידור הרוקח.

^{סח} שם.

^{סט} שם. כפל ענין האחוה הוא: לפי שלפעמים יש 'אהבה' בין אדם לחבירו רק שתלויה בדבר ואין סופה להתקיים ולזה אמר 'ואחוה' אהבה כזו שא"א להיבטל כמו אהבת אחים שהוא מצד התולדה. 'שלום וריעות': כי לפעמים יש 'שלום' בין אדם לחבירו ע"י שהם מרוחקים, וא"א להם להתקוטט ואי"ז שלום בתכלית, ולזה אמר 'וריעות' היינו שהשלום יהיה מצד הקורבה. תפארת יצחק.

^ע הלשון 'ישמע' לכאורה אין לו הבנה, שהיה לו לומר 'ישמיע', וביאר האמרי אמת שידוע שקולות המוזכרים כאן מרמזים על הה' קולות של מתן תורה, והקולות הללו באמת עומדים וקיימים לעד כמו שמבואר בתרגום עה"פ (דברים ה, יט) 'קול גדול ולא יסף', ולא פסק. רק שחסר כח התעוררות המקבל שישמע לאזניו את הקולות האלו, וזהו שאנו מתפללים שע"י שמחת חתן וכלה נזכה להתעוררות שישמע לאזנינו אותן הקולות.

^{עא} מדרש האיתמרי (דרוש ב קול כלה).

^{עב} היינו שהחתנים מברכים ומודים בקולם לה', מהרש"א (ח"א כתובות).

וכוונתו דהנה בפסוק בירמיהו (לג, יא) שמדבר על העתיד לבוא נאמר ארבע קולות

ביאור ה'שבע ברכות'

שקול הנערים שהוא נעים ישמש לניגון בחופות, ולאפוקי מהפסוק 'ונערים בעץ כשלו' היינו בע"ז^ע. ויש מפרשים 'ונערים' אלו הצדיקים המשוררים לשמח את החתנים^{עו}.

שנאמרו בברכה זו 'ששון שמחה חתן וכלה', ואילו הקול החמישי הוא 'קול אומרים הודו את ה', ובנוסח הברכה שלנו שינו ואמרו 'קול מצהלות חתנים', ולכך ביאר המהרש"א שהחתנים מודים לה'.

ובהגהות רד"ל (פרקי דר"א פט"ז הגה"ה יג) ביאר 'קול אומרים הודו את ה' צבאות' שהוא תשובת החתן והכלה בשומעם שמקלסין אותם בקול ששון ושמחה, ראוי להם להשיב אל המקלסים: לא לנו תשבחו ותקלסו כ"א הודו את ה' צבאות, וזהו הטעם שבמטבע ברכת אשר ברא קבעו במקום קול חמישי זה של 'הודו את ה' צבאות' 'קול מצהלות חתנים מחופתם' שקול זה 'הודו את ה' צבאות' הוא קול צהלת החתן בגאון ה' יצהלו לקול המקלסים אותם ושינו לשון הפסוק כדי שיהא מבואר יותר בלשון חתימת הברכה מעין פתיחתה, עכ"ד.

^{עג} 'חופתם' בלשון רבים, היינו: החתן בצירוף ה' שמשרה שם שכינתו, ונקרא הקב"ה כביכול 'חתן', כדכתיב 'כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך', חת"ס (שם).

^{עד} ואינו אומר 'ובחורים', לפי שמנגינת הנערים לא יבא הפסד ותקלה, אלא רק מנגינת הבחורים באה חרבה לעולם כמו שדרשו עה"פ (איכה ה, יד) 'זקנים משער שבתו מה טעם משום דבחורים מנגינתם', כלומר מנבלים פיהם בפריצות, אבודרהם. ^{עה} ר"י בר יקר.

^{עו} שם.

